

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 19/2002 vp

Lakialoite laiksi äitiysavustuslain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 4 päivänä kesäkuuta 2002 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi lakialoitteen LA 61/2002 vp äitiysavustuslain muuttamisesta (Pirjo-Riitta Antvuori /kok ym.).

Valiokunta on käsitellyt lakialoitteen yhteydessä seuraavat aloitteet:

— lakialoitteen laiksi adoptioavustuksesta kansainvälisessä lapseksiottamisessa (LA 141/2001 vp — Mari Kiviniemi /kesk ym.), joka on lakivaliokunnasta siirretty sosiaali- ja terveysvaliokuntaan 11 päivänä kesäkuuta 2002, ja

— toimenpidealoitteen ulkomaisen adaption tukemiseksi (TPA 164/2000 vp — Harry

Wallin /sd), joka on lähetetty valiokuntaan 7 päivänä kesäkuuta 2000.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vanhempi hallitussihteeri Pia-Liisa Heiliö, sosiaali- ja terveysministeriö
- budjettineuvos Pertti Tuhkanen, valtiovarainministeriö
- lakimies Suvi Onninen, Kansaneläkelaitos
- toiminnanjohtaja Tarja Monto, Interpedia
- johtaja Tiina Saukkonen, Pelastakaa Lapset ry.

EDUSKUNTA-ALOITTEET

Lakialoitteet

Lakialoitteessa LA 61/2002 vp ehdotetaan lisättäväksi äitiysavustuslakiin säännös kansainvälisestä lapseksiottamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta valtion varoista ottovanhemmalle tai lapseksiottajalle. Korvauksen suuruus ei riippuisi siitä, montako lasta samalla kertaa on nimetty tai sijoitettu lapseksiottajan luokse. Korvauksen suuruudesta kohdemaittäin säädetäisiin valtioneuvoston asetuksella. Tarkoituksena olisi, että äitiysavustusta sekä kustannusten korvausta koskisivat samat säännökset mm. avustuksen ja korvauksen hakemisesta, muutoksenhausta, takaisinperinnästä, ulosmittauksesta,

tietojen saamisesta ja luovuttamisesta, minkä johdosta äitiysavustuslakiin ehdotetaan tehtäväksi tarvittavat lisäykset.

Lakialoitteessa LA 141/2001 vp ehdotetaan otettavaksi käyttöön adoptioavustus kansainväliseen lapseksiottamiseen. Avustuksen suuruus olisi 1 900—4 500 euroa kohdemaasta riippuen. Lakialoitteessa säädetään avustuksen maksamisen perusteista ja maksamisen menettelystä.

Toimenpidealoite

Toimenpidealoitteessa TPA 164/2000 vp ehdotetaan, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin

20 000 markan adoptioavustuksen myöntämiseksi ulkomailta adoptoiville perheille.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Lakialoitteen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää aloitetta tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakialoitteeseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Lapsettomuus on kipeä ongelma monille, ja heille adoptio on ainoa mahdollinen tapa saada lapsia. Suomalaisten adoptioon luovutettavien lasten määrä on erittäin pieni verrattuna ottoilasta toivovien perheiden määrään. Valtaosa perheen ulkopuolisista adoptioista on siksi kansainvälisiä. Niitä on vuosittain noin 200. Valiokunta pitää tästä syystä perusteltuna, että adoptiolasta ulkomailta toivovien pyrkimystä tuetaan osallistumalla adoptiosta aiheutuviin kustannuksiin. Tuen myöntäminen mahdollistaisi kansainvälisen lapseksiottamisen myös niille, jotka tällä hetkellä taloudellisista syistä eivät voi sitä toteuttaa.

Hyväksyessään valtion talousarvion vuodelle 2002 eduskunta edellytti hallituksen antavan eduskunnalle esityksen laiksi avustuksesta kansainväliseen lapseksiottamiseen siten, että avustukseen tarvittavat määrärahat olisi voitu sisällyttää keväällä 2002 annettavaan lisätalousarvioesitykseen. Määrärahaa ei kuitenkaan sisällytetty 24.5.2002 eduskunnalle annettuun hallituksen esitykseen vuoden 2002 lisätalousarvioksi (HE 67/2002 vp).

Lakialoitteen LA 61/2002 vp mukaisesti valiokunta ehdottaa äitiysavustuslakiin lisättäväk-

si säännöksen, jonka perusteella kansainvälisestä lapseksiottamisesta aiheutuviin kustannuksiin maksettaisiin tukea ottovanvanhemmalle tai lapseksiottajalle valtion varoista. Valiokunta katsoo, että maksettava etuus on luonteeltaan pikemminkin tuki kuin kustannuksiin sidottu korvaus. Tästä syystä valiokunta ehdottaa sanan "korvaus" sijasta käytettäväksi sanaa "tuki".

Tuen suuruus riippuisi kohdemaasta ja siitä säädettäisiin valtioneuvoston asetuksella. Jos samalla kertaan adoptoidaan useampi kuin yksi lapsi, maksetaan muista lapsista kustakin 30 prosenttia tuen määrästä.

Tarkoituksena on, että tukeen sovellettaisiin samoja menettelysäännöksiä kuin kansainvälisen lapseksiottamisen tilanteissa maksettavaan äitiysavustukseen. Siten samat säännökset koskisivat äitiysavustuksen lisäksi muun muassa tuen hakemista, muutoksenhakua, takaisinperintää, ulosmittausta sekä oikeutta saada ja luovuttaa tietoja korvauksen maksamiseksi.

Taloudelliset vaikutukset

Suomeen tulee vuosittain noin 200 alle 18-vuotiaasta lasta, jotka on adoptoitu lapseksiottamisesta annetun lain mukaisesti ulkomailta. Tällainen kansainvälinen adoptio aiheuttaa lapseksiottajalle merkittäviä kustannuksia, joiden suuruus on lapsen kotimaasta riippuen noin 3 200—15 000 euroa. Tuen on tarkoitus korvata lapseksiottajille osa näistä kustannuksista.

Tuet ja niistä aiheutuvat vuosittaisen kustannukset määräytyisivät valiokunnan saaman sel-

vityksen mukaan lapseksi otettavan lapsen/lasten kotimaan mukaan seuraavasti:

Kohdema	Korvaukset	Lapsia vuosittain	Yhteensä
Viro	1 900 euroa	5	9 500 euroa
Kiina ja Kolumbia	4 500 euroa	82	369 000 euroa
Muut maat	3 000 euroa	105	315 000 euroa
Yhteensä			693 500 euroa

Valiokunta pitää edellä oleva mallia tuen määräytymisestä tarkoituksenmukaisena.

Sekä kohdemaat että niistä toteutettavien adoptioiden kustannukset muuttuvat. Tästä syystä korvauksen suuruudesta kohdemaittäin ehdotetaan päätettäväksi valtioneuvoston asetuksella, jolloin kustannusten ja kohdemaiden muutokset voidaan joustavasti ottaa huomioon.

Yksityiskohtaiset perustelut

Valiokunta ehdottaa, että lakialoitteen kaikissa säännöksissä sana "korvaus" muutetaan sanaksi "tuki" ja tehdään muutoksen edellyttämät kielelliset korjaukset.

3 a §. Äitiysavustuslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 3 a §, jonka mukaan lain 3 §:ssä tarkoitettua ottovanhemmalla ja lapseksiottajalla olisi oikeus tukeen kansainvälisestä lapseksiottamisesta aiheutuviin kustannuksiin valtion varoista samoin edellytyksin kuin äitiysavustukseen. Hakijan/hakijoiden tulisi siten asua Suomessa. Lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettua kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antajan olisi siten tullut nimetä alle 18-vuotias lapsi lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettua tavalla sijoitettavaksi lapseksiottajan luokse ja hakijalla/hakijoilla tulisi olla kansainvälisen lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa.

Tuki kattaisi osan perheelle aiheutuvista kustannuksista, joita aiheutuu muun muassa virallisten asiakirjojen kääntämisestä, palvelunantajalle suoritettavista maksuista, matka- ja asumiskuluista, paikallisen asiamiehen palkoista ja erinäisistä maakohtaisista hallintokuluista. Tuki olisi kertaluonteinen ja veroton sekä sellaise-

naan osa perhekustannusten tasausta. Jos samalla kertaan adoptoidaan useampi kuin 1 lapsi, maksetaan muista lapsista kustakin 30 prosenttia säädetyn tuen määrästä.

3 b §. Ehdotettu uusi 3 b § koskisi ottovanhemman tai lapseksiottajan hakemuksen määräaika. Säännös vastaisi asiallisesti sisällöltään voimassa olevan lain 3 §:n 2 momenttia. Se koskisi kuitenkin äitiysavustuksen lisäksi myös kansainvälisestä adoptiosta aiheutuviin kustannuksiin myönnettävää tukea. Säännöksen mukaan ottovanhemman tai lapseksiottajan olisi haettava tukea, kuten äitiysavustustakin, viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettua tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Avustus ja tuki voitaisiin kuitenkin myöntää, vaikka sitä ei olisi haettu säädettyssä määräajassa, jos epäminen olisi kohtuutonta. Valiokunta ehdottaa kohtuuttomuuden arviointiin lakialoitetta lievempää ilmaisua.

Muut säännökset. Lain 3 §:n 1 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi tekninen muutos. Säännöksessä viitataan tällä hetkellä vain lain 8 §:n 2 momenttiin. Muutoksella viittaus ulotettaisiin koskemaan myös 8 pykälän 3 momenttia. Samoin johtosäännön ja 15 §:n muutokset ovat teknisiä.

Tarkoituksena on, että äitiysavustusta ja tukea koskisivat yhteiset menettelysäännökset, jotka koskisivat muun muassa hakemista, muutoksenhakua, takaisinperintää, ulosmittausta sekä tietojen saamista ja luovuttamista. Samoin tuen rahoitus määräytyisi samoin kuin äitiys-

avustuksen. Siksi valiokunta ehdottaa lakialoitteen mukaisesti, että äitiysavustuslain kyseisiä seikkoja koskeviin säännöksiin tehtäisiin tarvittavat lisäykset. Lakialoitteeseen sisältyvää 14 §:n 2 momenttia valiokunta ehdottaa lisäksi muutettavaksi siihen hallituksen esityksen HE 9/2002 vp johdosta tehtyjen muutosten vuoksi.

Valiokunta ehdottaa, että laki toimeenpääntöön liittyvistä teknisistä syistä tulisi voimaan 1 päivänä joulukuuta 2002. Lain mukainen korvaus ehdotetaan suoritettavaksi lapsesta, joka on äitiysavustuslain 3 §:ssä tarkoitettulla tavalla nimetty sijoitettavaksi lapseksiottajan luokse tai sijoitettu lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla lapseksiottajan luokse lain voimaantulopäivänä tai sen jälkeen.

Valiokunta on tehnyt ehdotuksen lakialoitteen LA 61/2002 vp pohjalta, minkä vuoksi valiokunta ehdottaa samaa asiaa koskevan lakialoitteen LA 141/2001 vp hylättäväksi.

Valiokunta ehdottaa toimenpideoitteen TPA 164/2000 vp hylättäväksi, koska valiokunnan ehdotus toteuttaa osin toimenpideoitteen sisällön.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

*että lakialoitteeseen LA 61/2002 vp sisältyvä lakiehdotus hyväksytään muutettuna (**Valiokunnan muutosehdotukset**),*

että lakialoite LA 141/2001 vp hylätään ja

että toimenpideoite TPA 164/2000 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotukset

Laki

äitiysavustuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 28 päivänä toukokuuta 1993 annetun äitiysavustuslain (477/1993) 3 ja 5 §, 9 §:n otsikko sekä 1 ja 3 momentti, 10 §:n 1 ja 2 momentti, 14 §:n 1 ja 2 momentti sekä 15 §:n 1 momentti, sellaisena kuin niistä ovat 3 § laissa 1003/2000, 10 §:n 1 momentti laissa 338/1997 ja 14 §:n 2 momentti laissa /2002 sekä
lisätään lakiin uusi 3 a ja 3 b § seuraavasti:

3 §
 (Kuten LA)

3 a §

Tuki kansainvälisen lapseksiottamisen kustannuksiin

Kun kyse on kansainvälisestä lapseksiottamisesta, 3 §:ssä tarkoitettulla ottovanhemmalla tai lapseksiottajalla on oikeus *tukeen* lapseksiotta-

misesta aiheutuviin kustannuksiin valtion varoista samoin edellytyksin kuin äitiysavustukseen.

(Poist.) Tuen suuruudesta säädetään valtioneuvoston asetuksella. Jos samalla kertaan nimitään tai sijoitetaan useampia lapsia, toisesta tai sitä useammasta lapsesta maksetaan kustakin 30 prosenttia säädetystä tuesta.

3 b §

Ottovanhemman ja lapseksiottajan hakemuksen määräaika

Ottovanhemman ja lapseksiottajan, joka haluaa saada 3 §:ssä tarkoitetun avustuksen tai 3 a §:ssä säädetyn *tuen*, on haettava sitä viimeistään kahden kuukauden kuluessa siitä, kun lapsi on lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitettulla tavalla sijoitettu lapseksiottajan luokse. Avustus ja *tuki* voidaan kuitenkin myöntää, vaikka sitä ei ole haettu säädettyssä määräajassa, jos (*poist.*) epäminen olisi (*poist.*) kohtuutonta.

5 §

Rahoitus. Ennakoiden maksaminen

Äitiysavustuksesta ja *tuesta* sekä niiden toimittamisesta välittömästi aiheutuvat kustannukset korvataan valtion vuotuisen talousarvioon tarkoitusta varten varatun määrärahan puitteissa.

Kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava kunkin kuukauden 20 päivään mennessä valtiolle määrä, joka kansaneläkelaitoksen arvion mukaan tarvitaan seuraavan kuukauden äitiysavustusten ja *tukien* maksamiseen. Valtion on suoritettava kansaneläkelaitokselle tämä määrä ennakkona kuukausittain maksukuukautta edeltävän kuukauden toiseksi viimeisenä pankkipäivänä. Äitiysavustusten ja *tukien* maksukuukautta seuraavan kuukauden 20 päivään mennessä kansaneläkelaitoksen on ilmoitettava valtiolle edellisenä kuukautena maksettujen äitiysavustusten ja *tukien* yhteismäärä. Kalenterikuukautena maksettujen äitiysavustusten ja *tukien* yhteismäärän sekä saman kuukauden ennakkojen erotus otetaan huomioon maksukuukautta seuraavan toisen kuukauden ennakkoa määrättäessä.

9 §

Suoritustapa. Äitiysavustuksen tai tuen menettäminen

Rahana äitiysavustus ja *tuki* maksetaan siihen oikeutetun henkilön ilmoittamalle tilille Suomessa sijaitsevaan rahalaitokseen. Avustukseen

tai *tukeen* oikeutetun pyynnöstä se voidaan kuitenkin maksaa muullakin tavalla.

Avustus tai *tuki* menetetään, jos sitä ei ole nostettu tai vastaanotettu kuuden kalenterikuukauden kuluessa sen kalenterikuukauden päättymisestä, jonka aikana se on ollut nostettavissa, jollei erityisestä syystä katsota kohtuulliseksi toisin päättää.

10 §

Takaisinperintä

Jos avustus tai *tuki* on suoritettu aiheetta, se on perittävä takaisin. Äitiyspakkauksena suoritettu avustus peritään takaisin avustuksen hakemisajankohtana rahana maksetun avustuksen suuruisena.

Takaisinperinnästä voidaan luopua joko kokonaan tai osittain, jos tämä katsotaan kohtuulliseksi eikä aiheeton suorittaminen ole johtunut avustuksen tai *tuen* saajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä.

14 §

Tietojenantovelvollisuus

Avustuksen tai *tuen* hakija on velvollinen ilmoittamaan kansaneläkelaitoksen paikallistoitomistolle kansaneläkelaitoksen määräämällä tavalla avustuksen tai *tuen* myöntämiseksi tarvittavat tiedot.

Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan etuuden ratkaisemista varten välttämättömät tiedot tai sellaiset välttämättömät tiedot, jotka on muuten otettava huomioon tässä laissa taikka Suomea sitovassa sosiaaliturvasopimuksessa tai sosiaaliturvaa koskevassa muussa kansainvälisessä säädöksessä säädettyjen tehtävien toimeenpanemiseksi:

1) valtion ja kunnan viranomaiselta sekä muulta julkisoikeudellisesta yhteisöltä;

2) sosiaalipalvelun tuottajalta, terveyden- ja sairaanhoitotoimintaa harjoittavalta yhteisöltä tai toimintayksiköltä sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä; sekä

3) lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) 17 §:n 2 momentissa tarkoitetulta otolapsitoimistolta ja 21 §:n 1 momentissa tarkoitulta palvelunantajalta.

15 §

Ulosmittaus- ja siirtokielto

Avustusta tai tukea ei saa ulosmitata eikä periä sosiaalihuoltolain (poist.) perusteella annet-

tavien sosiaalipalvelujen kustannusten korvaamiseksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä joulukuuta 2002.

Lain mukainen tuki suoritetaan lapsesta, joka on äitiysavustuslain 3 §:ssä tarkoitetulla tavalla nimetty sijoitettavaksi lapseksiottajan luokse tai sijoitettu lapseksiottamisesta annetussa laissa tarkoitetulla tavalla lapseksiottajan luokse 1 päivänä joulukuuta 2002 tai sen jälkeen.

Helsingissä 12 päivänä kesäkuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Marjatta Vehkaoja /sd
jäs. Merikukka Forsius /vihr
Tuula Haatainen /sd
Inkeri Kerola /kesk
Niilo Keränen /kesk
Valto Koski /sd
Marjaana Koskinen /sd

Pehr Löf /r
Juha Rehula /kesk
Päivi Räsänen /kd
Sari Sarkomaa /kok
Marjatta Stenius-Kaukonen /vas
Raija Vahasalo /kok
Jaana Ylä-Mononen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.